

Άρειος Πάγος 1267/1976, Ολομελείας

Πηγή: Ε.Ε.Δ. 36/77 σελ. 196, ΝοΒ 25/77 σελ. 895

Περίληψη: Εργατικών ατύχημα επελθόν λόγω αμελείας του υπό του εργοδότη προστηθέντος. - Εν επιλογή υπό του παθόντος ή των κατά νόμον δικαιούχων προσώπων της εκ του ν. 551 αποζημιώσεως παρά του εργοδότη, απαλλάσσεται και ο προστηθείς της κατά τας διατάξεις του κοινού αστικού δικαίου προσωπικής ευθύνης εκ της αδικοπραξίας, ως μη των πρόσωπων διάφορον του εργοδότη (αντίθετος μειοψηφία 10 μελών).

Απόφαση Δικαστηρίου

Πρόεδρος ο κ. ΣΠ. ΓΑΓΓΑΣ

Εισηγητής ο Αρεοπαγίτης κ. Κ. ΚΟΥΝΟΥΓΕΡΗΣ

Δικηγόροι οι κ.κ. Ευάγγ. Κώνστας, Ιωάνν. Πλατσής, Αντ. Κοροβέσης

Κατά την παράγραφον 1 του άρθρου 16 του από 24.7/25.8.1920 β. δ/τος, δι' ου εκωδικοποιήθησαν αι διατάξεις του ν. 551/1914 περί ευθύνης προς αποζημιώσιν των εξ ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων, και των μεταγενεστέρων τροποποιητικών αυτού νόμων, οι παθόντες εξ ατυχήματος του άρθρου 1, δυναμένου ν' αποδοθή εις δόλον του εργοδότη ή του υπ' αυτού προστηθέντος προσώπου, ως και τα αντ' αυτών κατά τας διατάξεις του άρθρου 6 δικαιούμενα πρόσωπα, έχουσι το εκλεκτικόν δικαίωμα ν' ασκώσιν είτε την εκ του παρόντος νόμου, είτε την εκ του κοινού αστικού δικαίου προσήκουσαν αυτοίς προς αποζημιώσιν αξίωσιν. Το αυτό ισχύει και διά την περίπτωσην, καθ' ην το ατύχημα επήλθεν εν εργασία ή επιχειρήσει, εν τη οποία δεν ετηρήθησαν αι διατάξεις ισχυόντων νόμων, διαταγμάτων ή κανονισμών περί των όρων ασφαλείας και ένεκα της μη τηρήσεως τούτων. Κατά την παράγραφον 3 του ιδίου άρθρου, εν περιπτώσει επιλογής της κατά τον παρόντα νόμον αποζημιώσεως, τα αυτά πρόσωπα διατηρούσι την κατά το κοινόν αστικόν δίκαιον προσήκουσαν αυτοίς αξίωσιν εναντίον του υπαιτίου του ατυχήματος προσώπου, εφ' όσον είναι διάφορον του κατά τον παρόντα νόμον προς αποζημιώσιν υποχρέου. Εξ άλλου ορίζεται εις μεν το άρθρον 60 § 2 α.ν. 1846/1951 περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων ότι εις περιπτώσιν ανικανότητος προς εργασίαν ή θανάτου, οφειλομένου εις ατύχημα εκ βιαίου συμβάντος επελθόντος εν τη εκτελέσει της εργασίας ή εξ αφορμής αυτής, εάν ο παθών περιλαμβάνεται μεταξύ των ασφαλιστέων κατά τον παρόντα νόμον προσώπων, ή εν περιπτώσει θανάτου αυτού τα εν άρθρω 28 § 6 του παρόντος αναφερόμενα πρόσωπα δικαιούνται των παροχών της ασφαλίσεως του παρόντος νόμου, ο οικείος εργοδότης απαλλάσσεται της εκ των διατάξεων του β. δ/τος της 24 Ιουλίου 1920 υποχρεώσεως προς καταβολήν της παρά τούτων προβλεπομένης αποζημιώσεως, εξόδων νοσηλείας, και κηδείας, εις δε το άρθρον 34 § 2 αυτού ότι εάν διά δικαστικής αποφάσεως βεβαιούται, ότι το ατύχημα εν τη εκτελέσει της εργασίας ή εξ αφορμής αυτής οφείλεται εις δόλον του εργοδότη ή του υπ' αυτού προστηθέντος προσώπου, ο εργοδότης υποχρεούται να καταβάλη α) εις το Ι.Κ.Α. πάσαν την δαπάνην τούτου, την προκληθείσαν εκ της λόγω του ατυχήματος χορηγήσεως παροχών και β) εις τον παθόντα ή εν περιπτώσει θανάτου τούτου εις τα κατά το άρθρον 28 πρόσωπα, την διαφοράν μεταξύ του ποσού της κατά τον Αστικόν Κώδικα ανηκούσης αυτοίς αποζημιώσεως και του ολικού ποσού των κατά τον παρόντα νόμον χορηγητέων αυτοίς παροχών. Εκ των προπαρατεθεισών διατάξεων του ν. 551 και της εφ' ης το όλον σύστημα του νόμου τούτου στηρίζεται αρχής του επαγγελματικού κινδύνου, απορρυσάσης εκ της διαπιστώσεως ότι το απασχολούμενον εις τας εν άρθρω 2 αυτού επιχειρήσεις και εργασίας προσωπικόν, ως εκ της βαθμιαίας εξοικειώσεώς του με τους εκ της λειτουργίας αυτών κινδύνους και της απορροφήσεως της προσοχής του εις την εκτέλεσιν των καθηκόντων του, άγεται εις παραμέλησιν της ενδεικνυομένης προφυλάξεως από τους περιστοιχίζοντας αυτό κινδύνους, σαφώς προκύπτει ότι η αντικειμενική του εργοδότη ευθύνη προς αποζημιώσιν καλύπτει την εξ' ης προήλθε το ατύχημα αμέλειαν του προστηθέντος υπαλλήλου ή εργάτου όχι μόνον όταν το ατύχημα έπληξεν αυτόν τον ίδιον αλλά και τους συναδέλφους του, επομένως εις την περίπτωσην της ειδικής αμελείας, εκείνης δηλονότι κατ' ακολουθίαν της οποίας δεν ετηρήθησαν αι διατάξεις ισχυόντων νόμων κλπ. περί των όρων ασφαλείας, και εις την οποίαν περίπτωσην αναγνωρίζεται εκλεκτικόν δικαίωμα αποζημιώσεως κατά τον ν. 551 ή το κοινόν δίκαιον, εάν ο παθών επελέξατο την κατά τον ν. 551 αποζημιώσιν, απαλλάσσεται της κατά το κοινόν δίκαιον υποχρεώσεως προς αποζημιώσιν τόσον ο εργοδότης όσον και ο υπαίτιος του ατυχήματος προστηθείς, διατηρουμένου του δικαιώματος σωρευτικής επιδιώξεως αμφοτέρων των αποζημιώσεων μόνον εφ' όσον υπαίτιος του ατυχήματος είναι πρόσωπον "διάφορον του κατά τον παρόντα νόμον προς αποζημιώσιν υποχρέου", τούτέστι πρόσωπον άλλο από τον εργοδότην, τους υπό τούτου προστηθέντας και τους εργαζομένους εις την επιχειρήσιν εργατοϋπαλλήλους. Ούτως ερρυθμίζετο το ζήτημα και εν Γαλλία διά ρητής διατάξεως του περί εργατικών ατυχημάτων νόμου του έτους 1892, ως ετροποποιήθη διά του νόμου της 22 Μαρτίου 1902, οίτινες γαλλικοί νόμοι και απετέλεσαν την πηγήν του ν. 551,

απαλλασσούσης της κατά το κοινόν δίκαιον ευθύνης τον εργοδότην, τους εργάτας και τους παρ' αυτού προστηθέντας, οίαν ρητήν διάταξιν δεν ανέγραψεν εις τον ν. 551 ο ημέτερος νομοθέτης, όχι διότι απέστειρε την τοιαύτην ρύθμισιν, αλλ' ως περιπτήν, άτε της λύσεως ταύτης συναγομένης διά της, ως ανωτέρω, ερμηνείας. Η ερμηνεία δ' αύτη συμπορεύεται με τας ειρημένας διατάξεις του α.ν. 1846/1951, δι' ων περιωρίσθη η κατά το κοινόν δίκαιον ευθύνη προς αποζημιώσιν έτι περαιτέρω, και δη εις μόνην την περίπτωσην του δόλου του εργοδότη ή του υπ' αυτού προστηθέντος προσώπου, καλυφθείσης και της περιπτώσεως της ειδικής αμελείας διά των υπό του ΙΚ.Α. χορηγουμένων παροχών, εκ του λόγου ότι αύται αντίκρουσμα έχουσι εισφοράς βαρυνούσας τον τε εργοδότην και τον εργαζόμενον, κατά την υπό του νόμου κριθείσαν ως προσήκουσαν δι' εκάτερον αναλογίαν, θα ήτο δ' ανακόλουθος μετά ταύτα η εκδοχή της απαλλαγής διά την αμέλειαν του εργοδότη μόνον, ουχι δε και του υπό τούτου προστηθέντος υπαλλήλου ή εργάτου. Όθεν δεχθέν εν προκειμένω το Εφετείον ανελέγκτως εκ του πράγματος, ως δείκνυται εκ της προσβαλλομένης αποφάσεώς του και της εις ην διά ταύτης αναφέρεται υπ' αριθ. 3802/1972 προδικαστικής, ότι ο αναιρεσίβλητος εργάτης της Ανωλύμου Ελληνικής Εταιρείας Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων υπέστη εκ του περιγραφόμενου ατυχήματος, επισυμβάντος την 10 Μαρτίου 1964 εις το εργοστάσιον της εργοδοτίδος εταιρείας εν ώρα εργασίας, τραυματισμόν κατά την κεφαλήν και συνεπεία τούτου διαρκή αναπηρίαν κατά ποσοστόν 67%, συνταξιοδοτηθείς υπό του εις ο ήτο ησφαλισμένος Ι.Κ.Α., και ότι το ατύχημα ωφείλετο εις υπαιότητα των αναιρεσιόντων, υπευθύνου μηχανικού του πρώτου και επιστάτου του δευτέρου, αμφοτέρων υπαλλήλων της εταιρείας, προστηθέντων υπ' αυτής επί της άνω εκατέρου υπηρεσίας, ήτοι εις την εξ αμελείας των μη τήρησιν των εν άρθρω 1 εδ. ε' β. δ/τος από 28.8/5.9.1920 όρων ασφαλείας των εργαζόμενων, κατ' ακολουθίαν δε των δεκτών γενομένων πραγματικών τούτων περιστατικών υποχρέωσαν τους αναιρεσιόντας εις την πληρωμήν της διά της αγωγής του αντιδίκου των αξιουμένης αποζημιώσεως κατά τα άρθρα 914, 925 κλπ. Α.Κ., παρεβίασε τους άνω διαληφθέντας κανόνας ουσιαστικού δικαίου και αναιρετέαν την προσβαλλομένην απόφασίν του κατέστησε κατά το άρθρον 559 αριθ. 1 Κώδ. Πολ. Δικ. και τον περί τούτου μοναδικόν λόγον αναιρέσεως, τον οποίον το Β' Τμήμα του Αρείου Πάγου, καταλήξαν εις την παραδοχήν αυτού διά πλειοψηφίας μιας ψήφου, παρέπεμψε διά της υπ' αριθ. 164/1976 αποφάσεώς του εις την Ολομέλειαν κατ' άρθρον 563 § 2 Κώδ. Πολ. Δικ. Αν και δέκα μέλη του δικαστηρίου μειοψηφήσαντα υπεστήριξαν την άποψιν ότι απορριπτέος είναι ο λόγος αναιρέσεως διότι: Εκ των ανωτέρω νομικών ορισμών σαφώς συνάγεται ότι όταν το επελθόν εν τη εργασία ατύχημα δύναται να αποδοθή εις δόλον του εργοδότη ή τοιούτον των υπ' αυτού προστηθέντων, εν τη περιπτώσει ταύτη, δι' ην είναι υπεύθυνον το πρόσωπον του εργοδότη, ένεκα ιδίου αυτού δόλου ως και του δόλου των υπ' αυτού προστηθέντων, ο παθών έχει την επιλογήν όπως ασκήση κατά των εκ του νόμου τούτου υπόχρεων, εις ους δεν καταλέγεται και ο προστηθείς υπό του εργοδότη, είτε την εκ του εξαιρετικού τούτου δικαίου παρεχομένην αυτώ αξίωσιν αποζημιώσεως, είτε την εκ του κοινού αστικού δικαίου. Εάν δε ήθελε προτιμήσει την πρώτην αξίωσιν, εν τοιαύτη περιπτώσει διατηρεί την κατά το κοινόν δίκαιον προσήκουσαν αυτώ απαίτησιν εναντίον παντός άλλου προσώπου, όπερ θα ήτο τυχόν υπαίτιον, ήτοι είτε εκ δόλου είτε εξ αμελείας, του ατυχήματος, διάφορον όμως του κατά τον εξαιρετικόν τούτον νόμον υποχρέου, εν τούτον δε είναι (πρόσωπον διάφορον) και το υπό του εργοδότη προστηθέν, καθ' ου δύναται να εγερθή αγωγή, βάσιν έχουσα την αμέλειαν αυτού και διώκουσα την κατά το κοινόν μόνον δίκαιον βαρύνουσαν αυτό "προσωπικώς" ευθύνην εις αποζημιώσιν. Αληθώς, η παράγραφος 3 του άρθρου 16 είληπται εκ του Γαλλικού νόμου της 22 Μαρτίου 1902, του τροποποιήσαντος το άρθρον 7 του Γαλλικού νόμου του 1898, όμως ο νόμος ούτος, όστις απετέλεσεν την πηγήν του ημετέρου, έχει σημαντικήν διαφοράν, διότι διά ρητής διατάξεως αυτού ταυτίζει τον εργοδότην από άποψεως απαλλαγής της εκ του κοινού δικαίου ευθύνης, τους εργάτας, και τους παρ' αυτού προστηθέντας, ανάλογον δε ταύτης διάταξιν δεν περιέλαβεν ο νόμος 551, δι' ου, όλως αντιθέτως, άνευ τινός διακρίσεως ορίζεται ότι οι παθόντες εκ του ατυχήματος και εις ην περιπτώσιν επέλεξαν έναντι του εργοδότη την κατά τον άνω νόμον αποζημιώσιν, διατηρούσι πάντοτε τα εκ του κοινού αστικού δικαίου δικαιώματά των έναντι των τρίτων, συνεπώς και έναντι των προστηθέντων, ως προς ους δεν δικαιολογείται διάκρισις, αφ' ου και αυτοί είναι τρίτοι εν σχέσει με τους συμβατικώς συνδεδεμένους, παθόντα και εργοδότην, ως προς ους και μόνον ο νομοθέτης έκρινε σκόπιμον να περιορίση την εκ του κοινού αστικού δικαίου ευθύνην, αφ' ου τον κατέστησε φορέα του επαγγελματικού κινδύνου. Περαιτέρω ούτε ο ήδη ισχύων ως άνω ν. 1846/1951, ούτε ο προηγούμενος υπ' αριθ. 6298/1934 "περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων" είχαν λόγον να ασχοληθούν, ούτε ησχολήθησαν, με την ευθύνην των προστηθέντων, ως προκύπτει εκ του ότι ουδεμίαν περί αυτών διέλαβον διάταξιν, τούθ' όπερ θα ήτο αυτονόητον εν εναντία περιπτώσει, δοθέντος ότι το περί αυτής ζήτημα είχε και προηγουμένως τεθή διά των υπ' αριθ. 31 και 217/1930 αποφάσεων του δικαστηρίου τούτου και είχε λυθή αποφατικώς. Απλώς ως συνάγεται και εκ των άρθρων 34 § 2 του πρώτου και 45 § 2 του δευτέρου, ούτοι, κατόπιν της επιβαρύνσεως των εργοδοτών δι' εισφορών υπέρ του Ι.Κ.Α., αναλαμβάνοντες και την εξ εργατικών ατυχημάτων ασφάλισιν και υπέρ του οποίου μάλιστα, δι' άρθρου 3 του νεωτέρου υπ' αριθ. 4104/1960 νόμου, επεβλήθη και ειδική εισφορά επαγγελματικού κινδύνου εις βάρος των εργοδοτών, περιώρισαν έτι μάλλον την εκ του κοινού δικαίου ευθύνην των τελευταίων τούτων.

Αναιρουμένης της προσβαλλομένης αποφάσεως εν όλω, δέον όπως παραπεμφθή η υπόθεσις, διά την κατ' ουσίαν εξέτασιν αυτής, εις το υπό του Κανονισμού οριζόμενον Γ' Πολ. Τμήμα(*).

(*) Αναιρείται η υπ' αριθ. 6637/1973 απόφασις του Εφετείου Αθηνών.

Σχόλιο: Η ανωτέρω δημοσιευομένη απόφασις της Ολομελείας του Α.Π. επέρχεται μετά την υπ' αριθ. 464/1976 του Β' Τμήματος, ληφθείσαν με διαφοράν μιας ψήφου, επί του ενδιαφέροντος θέματος της ευθύνης του προστηθέντος δι' εργατικών ατύχημα επελθόν εξ υπαιτιότητος αυτού.

Αρχήθεν είχαν επικρατήσει εν τη νομολογία η άποψις ότι ο προστηθείς, εν τη εννοία του άρθρου 16 ν. 551/1914, είναι διάφορον πρόσωπον του εργοδότη και συνεπώς ευθυνόμενον αυτοτελώς διά την εκ του ιδίου αυτού αδικήματος οφειλομένην, κατά τας διατάξεις του κοινού αστικού δικαίου, αποζημίωσιν του παθόντος ή των κατά νόμον δικαιούχων προσώπων, εφ' όσον ο νόμος δεν προέβλεψε άλλως δι' αυτόν. Ως εκ τούτου διά της υπό του παθόντος ή των άλλων δικαιούχων προσώπων επιλογής της εκ του νόμου 551 αποζημιώσεως παρά του εργοδότη, ευθυνόμενου αντικειμενικώς, ή εν περιπτώσει καλύψεως τούτων εκ της παρά τω Ι.Κ.Α. ασφαλίσεως, δεν απαλλάσσεται ο προστηθείς της υποκειμενικής εκ της αδικοπραξίας ευθύνης (Α.Π. 19/1973, ΕΕΔ 32, 445, Α.Π. 334/1964, ΕΕΔ 23, 662, Εφετ. Αθηνών 3507/1970, ΕΕΔ 30, 234, Εφετ. Αιγ. 13/1972, ΕΕΔ 31, 217, Πρωτ. Αθηνών 7621 και 7109/1951, ΕΕΔ 10, 749 και 1222. Από την παλαιότεραν νομολογίαν του Α.Π., ίδετε 31/1930 και 217/1930, Θεμ. ΜΑ' 500 και 801. Επίσης Γ. Ροϊλός, Επαγγελματικός κίνδυνος § 45, Ε. Γαρυφάλλου, ΝοΒ 19, 1425, Σ. Μανούσος, Δικαιοσύνη 12, 30, Α. Κανελλάκος, ΝοΒ 19, 14250. Υπεστηρίχθη μεν και η αντίθετος άποψις, αλλ' υποτονικώς, ώστε ν' αποτελή απλήν παραφωνίαν, έναντι της σταθεράς νομολογίας του Α.Π. (ίδετε περί ταύτης Χρ. Οικονόμου, Δίκαιον Εργατικών Ατυχημάτων § 660, Γνωμ. Ν.Σ.Κ. 646/1956, ΕΕΔ 15, 873, Εφετ. Αθηνών 1003/1969, ΝοΒ 19, 1422, με μειοψηφίαν).

Την ανωτέρω σταθεράν νομολογίαν διέσπασε η ανωτέρω απόφασις του Β' Τμήματος (164/1976), ήτις με πλειοψηφίαν μιας ψήφου συνετάχθη προς την αντίθετον άποψιν, ότι δηλαδή ο προστηθείς ταυτίζεται με το πρόσωπον του εργοδότη και συνεπώς διά της επιλογής υπό του παθόντος ή των δικαιούχων προσώπων της εκ του νόμου 551 αποζημιώσεως ή της υπό του Ι.Κ.Α. καλύψεως του ατυχήματος, απαλλάσσεται και ούτος της εκ του κοινού αστικού δικαίου υποκειμενικής ευθύνης. Την άποψιν δε ταύτην της πλειοψηφίας της ανωτέρω αποφάσεως του Β' Τμήματος υιοθέτησε κατά πλειοψηφίαν και η Ολομέλεια του Α.Π. διά της ανωτέρω αποφάσεώς της και ούτω έχομεν πλέον οριστικὴν μεταστροφὴν της νομολογίας.

Τας εν προκειμένω άποψεις μας, έχομεν ήδη διατυπώσει εις τας επί της Α.Π. 164/1976 σημειώσεις μας (ΕΕΔ 35, 544). Απλώς θα αναφερθώμεν εις ενίσχυσιν τούτων και της συμφώνου γνώμης της μειοψηφίας, εις την σαφεστάτην διάταξιν του άρθρ. 16 ν. 551, έχουσαν ως εξής: "Εν περιπτώσει επιλογής της κατά τον παρόντα νόμον αποζημιώσεως, τα αυτά πρόσωπα διατηρούσι την κατά το κοινόν Αστικόν Δίκαιον προσήκουσαν αυτοίς αξίωσιν εναντίον του υπαιτιου του ατυχήματος προσώπου, εφ' όσον αυτό είναι διάφορον του κατά τον παρόντα νόμον προς αποζημίωσιν υποχρέου". Κατά δε το άρθρ. 2 του νόμου τούτου υπόχρεοι προς αποζημίωσιν κατά τας διατάξεις τούτου είναι οι εργοδότη και οι κύριοι των υπ' αυτού κατονομαζομένων επιχειρήσεων, ουχί δε και οι προστηθέντες υπ' αυτών.

Πώς είναι λοιπόν δυνατόν να ταυτίσωμεν τον προστηθέντα με τον προς αποζημίωσιν κατά τον νόμον τούτον υπόχρεον εργοδότην; Η Ολομέλεια δίδει την απάντησιν ότι και εν Γαλλία η ίδια λύσις εδόθη, επί τη βάσει του άρθρ. 7 του νόμου του 1998, ως τούτο ετροποποιήθη υπό του νόμου της 22 Μαρτίου 1902, εξ ου και ελήφθη ο ημέτερος νόμος.

Πλην όμως ο Γαλλικός νόμος κατά τελείως διάφορον τρόπον έχει διατυπωθή, μη αφήνων περιθώρια αντιθέτου ερμηνείας του. Διότι δεν περιορίζεται μόνον εις τον προς αποζημίωσιν υπόχρεον εργοδότην, αλλ' επεκτείνει την απαλλαγὴν διά της επιλογής και ως προς τους εργάτας και τους προστηθέντας, όταν το εργατικόν ατύχημα επήλθε συνεπεία του ιδίου αυτών αδικήματος (ίδετε Α. Sachet, Les accidents du travail et les maladies professionnelles 1 § 1 765, σελ. 460).

Την παράλειψιν ταύτην του ημετέρου νόμου, ν' αναφέρη τους εργάτας και τους προστηθέντας, δικαιολογεί η πλειοψηφία της Ολομελείας, ως οφειλομένην εις το ότι η μνεία τούτων εκρίθη περιττή, αφού εκ των προηγουμένων εδαφίων του άρθρου 16, σαφώς προκύπτει ότι τα πρόσωπα τούτα συνταυτίζονται με το πρόσωπον του εργοδότη. Ημείς τουλάχιστον δεν δυνάμεθα να διακρίνωμεν τον τοιούτον ταυτισμόν.

Το κύριον έρεισμα της άποψεως της πλειοψηφίας της Ολομελείας αποτελεί το άρθρ. 60 § 3 του α.ν. 1846/1951 "περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων", εξ ου και αντλεί τα ερμηνευτικά στοιχεία προς ανεύρεσιν της αληθούς βουλήσεως του νομοθέτου, εν προγενεστέρω νόμω. Επ' αυτού έχομεν να προσθέσωμεν ότι αν πράγματι αι διατάξεις αύται αναφέροντο και εις τους προστηθέντας, τότε ο νομοθέτης θα είχαν την ευκαιρίαν να διασαφηνίση δι' ειδικής μνείας την απαλλαγὴν και τούτων εκ της ευθύνης, εν όψει της κρατούσης αντιθέτου νομολογίας. Η τοιαύτη παράλειψις σημαίνει ότι απεδέχето ως ορθὴν την δοθείσαν ερμηνείαν.